

ДО 100-РІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ¹

Стецюк Н.В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Висвітлюються питання виникнення інституту конституційної юстиції в країнах Центральної Європи, його вплив на розвиток української політико-правової думки та появи перших законопроектних пропозицій щодо створення національного органу конституційного контролю (Державного Судового Трибуналу ЗУНР). Звернуто увагу на особливості розвитку національної доктрини конституційної юстиції від часу її виникнення і до наших днів.

Ключові слова: Західно-Українська Народна Республіка, Державний Судовий Трибунал, конституція, конституційний контроль.

Stetsyuk N.V.

For the one-hundredth anniversary of the constitutional justice doctrine in Ukraine

The article highlights the issue of the emergence of the constitutional doctrine institution in Central European countries, its impact on the development of the Ukrainian political and legal thought, and first legislative proposals for the creation of national constitutional control authorities (State Judicial Tribunal of ZUNR). The development of the national constitutional justice doctrine from its emergence to the present was recalled.

Keywords: West Ukrainian People's Republic, State Judicial Tribunal, constitution, constitutional control.

1. Широкомасштабна конституційна реформа, яка проходить в Україні останніми роками [1; 2] співпала в часі із відзначенням 100-річчя створення перших українських конституційних держав - Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки [3]. Виникнення сто років тому назад двох українських республік та їхнє добровільне об'єдналися згодом в єдину демократичну державу, було наслідком реалізації українським народом свого невід'ємного права на самовизначення. Подібно до інших європейських країн, які виникли після Першої світової війни на розвалинах «старих імперій» та перетворилися в демократичні конституційні держави, в УНР/ЗУНР також провадилась велика робота по створенню національної нормативно-правової

¹ *Стецюк Н.* До 100-річчя національної доктрини конституційної юстиції в Україні // Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної та Східної Європи. Збірник матеріалів науково-практичної конференції (Національний університет "Львівська політехніка", Львів 19 квітня 2019 р.) - Львів: Каменяр, 2019, С.47-50.

системи, готувалися проекти конституцій та запроваджувалися нові державно-правові інститути, притаманні модерним конституційним державам.

2. Конституційний контроль як державно-правовий інститут (в його сучасному розумінні) стає реальністю в країнах Центральної та Східної Європи на поч. 20-тих років минулого століття. Саме тоді створюються конституційні суди в Австрії та Чехословаччині. Національні конституції закріплювали їхню появу [4], а закони – детально регламентують порядок створення та функціонування. При цьому, основним (титульним) призначенням конституційних судів з часом признається не тільки можливість (обов'язок) перевіряти на відповідність конституції актів органів публічної влади, а також перевірка на конституційність їхніх дій та дій громадських організацій, якщо останні були уповноваженні (в якійсь частині) на виконання функцій держави. Появу європейської моделі конституційного контролю заслужено пов'язують з іменем австрійського вченого-юриста Ганса Кельзена (1881-1973) – професора Віденського університету, одного із співавторів проекту Конституції Австрійської Республіки (1920) та першого закону про Конституційний Суд Австрії [5].

3. Першим, хто запропонував запровадити в національній правовій системі інститут конституційно контролю (власне, за класичною європейською моделлю) був професор Львівського університету Станіслав Дністрянський (1870-1935). Саме він, у своєму авторському проекті Конституції ЗУНР (1920) запропонував створити Державний Судовий Трибунал, який, відповідно до частини першої § 124 цього документу, мав «перевіряти закони на їх конституційність» і мав «право відмінити закони і постанови, які суперечать Конституції або законам, на які вони повинні спиратися». Крім того, до компетенції Державного Судового Трибуналу мало належати також «прийняття рішення по протестах національних курій Народної Палати (*парламенту - Н.С.*) проти прийняття таких законів, які здаються такими, що порушують національні права окремих народів, а також по всіх порушеннях прав, які гарантуються Конституцією» [6].

4. Станіслав Дністрянський, як випускник юридичного факультету Віденського університету (1884), депутат Державної Ради (нижньої палати австрійського парламенту, 1900-1918 рр.) та відомий вчений правознавець загальноєвропейського масштабу, очевидно, був добре обізнаний з основними тенденціями розвитку тогочасного європейського загалом, та, зокрема австрійського конституціоналізму. Він високо оцінював наукові напрацювання тогочасних австрійських вчених-конституціоналістів, особливо щодо створення Конституції Австрії, та, зокрема запровадження конституційного Суду Австрії.[7] Звідси, «прямі паралелі» між створеним першим європейським конституційним судом (Конституційним Судом Австрії) і запропонованою ним національною моделлю конституційної юстиції для ЗУНР мають своє логічне пояснення. Однак, практична реалізація запропонованої С.Дністрянським концепції конституційної юстиції, в силу об'єктивних причин, не могла відбутися.

5. Реалізація ідей Станіслава Дністрянського по створенню національної системи охорони конституції, забезпечення її верховенства та стабільності, а також визначального місця та ролі в національній нормативно-правовій системі і т.д., - певним чином найшли своє втілення тільки після відновлення державної незалежності України. «З метою неухильного дотримання Конституції, посилення контролю за конституційністю законів, а також конституційністю підзаконних актів, - говорилося в Концепції нової Конституції України, схваленої Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 року, - необхідно: визначити основоположні принципи конституційного контролю, встановити межі, форми, юридичні наслідки його здійснення; створити Конституційний Суд Республіки; наділити Конституційний Суд широкими повноваженнями, зокрема, надати йому право припиняти дію законів, актів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, оголошувати їх юридично недійсними, ухвалювати рішення про незаконність дій, розпоряджень несудових державних влад за скаргами окремих громадян про порушення їх конституційних прав і свобод»[8]. Згодом було прийнято три закони «Про Конституційний Суд України» - 1992 [9], 1996 [10] та 2017 [11] рр., які не тільки базувалися на

відповідних конституційних приписах» [12], а й до певної міри «деталізували» конкретні конституційні норми. Конституційні зміни 2016 року щодо правосуддя внесли суттєві корективи в частині змісту та обсягу повноважень Конституційного Суду України. Відповідно, Законом України «Про Конституційний Суд України» (13.07.17) визначено, що «Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України» [11].

6. Указом Президента України «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років» (№17/2016 від 22 січня 2016 р.), зокрема, передбачено, необхідність «вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, творців національної державності, тисячолітньої історії державотворення нашого народу, визнання історичного значення подій, пов'язаних із визвольною боротьбою початку ХХ століття та утвердженням української державності у формі Української Народної Республіки, Української Держави і Західноукраїнської Народної Республіки, їх значення для відновлення Україною незалежності у 1991 році».[3] Проявом такого «вшанування», як видається, могло б стати увіковічення пам'яті засновника національної доктрини конституційної юстиції, автора проекту Конституції ЗУНР, визначного вченого-правознавця Станіслава Севериновича Дністрянського. З цією метою, варто було б відкрити на будівлі Львівського університету меморіальної дошки на його честь.

Література:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України - Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://www.golos.com.ua/article/271528>.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Закон України -

Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>.

3. Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років. Указ Президента України №17/2016 від 22 січня 2016 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/172016-19736>.
4. Дурденевський В.Н. Послевоенные конституции Запада. Выпуск II. Германия.- Чехия.- Австрия. – Сербо-Хорватословения. – Румыния. – Ленинград : «Государственное издательство», 1924. – С.45, 96-98.
5. Стецюк П. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Частина перша. Посібник для студентів. – Львів: Астролябія, 2003. – С.199-200.
6. Дністрянський С. Конституції Західно-Української Народної Республіки (Проект, 1920 рік) // Український часопис конституційного права. – 2016. – № 1. – С.70-76.
7. Дністрянський С. Загальна наука права і політики. - Прага, 1923. Т.1.- С. 363.
8. Про Концепцію нової Конституції України. Постанова Верховної Ради Української РСР // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, N 35, ст.466.
9. Про Конституційний Суд України. Закон України // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 33, ст.471.
10. Про Конституційний Суд України. Закон України // Відомості Верховної Ради України, 1996, N 49, ст.272.
11. Про Конституційний Суд України. Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2017, N 35, ст.376.
12. Конституція України / Верховна Рада України: Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 1996. – 160 с.